SEHRLI REALIZM POETIKASIDA MIF VA TARIX MUNOSABATINING BADIIY IFODASI: SALMON RUSHDIY VA ISAJON SULTON ROMANLARI MISOLIDA

Jo‘raboyeva Xilola Raxmonjon qizi.
Mustaqil izlanuvchi

Annotatsiya. Ushbu tezisda sehrli realizm poetikasida mif va tarix munosabati Salmon Rushdiyning “Yarim tun bolalari” hamda Isajon Sultonning “Boqiy darbadar” romanlari asosida tahlil qilinadi. Tarixiy voqelikning mifologik tasavvurlar, ramziy obrazlar va xotira orqali badiiy qayta talqin etilishi yoritiladi. Rushdiy asarida shaxs taqdiri milliy tarix bilan bog‘lansa, Isajon Sulton romanida darbadarlik motivi insonning o‘zligini izlashi va hayot mazmunini anglash jarayoni bilan aloqador holda talqin qilinadi.

Kalit so‘zlar: sehrli realizm, mif, tarixiy voqelik, badiiy tafakkur, Salmon Rushdiy, Isajon Sulton, ramz, tarixiy xotira, milliy o‘zlik.

Kirish

Mif va tarix munosabati badiiy adabiyotda voqelikni chuqurroq anglash imkonini beruvchi muhim masalalardan biridir. Tarix muayyan davrdagi voqealar va ijtimoiy o‘zgarishlarni o‘rgansa, mif xalqning qadimiy tasavvurlari, madaniy xotirasi va ramziy qarashlarini ifodalaydi. Adabiyotda ushbu ikki hodisaning o‘zaro uyg‘unlashuvi tarixiy jarayonlarni yangicha talqin qilish, inson ruhiyatini ochish va voqealarning ichki ma’nolarini yoritishga xizmat qiladi.

Sehrli realizm ushbu munosabatni ifodalashning o‘ziga xos usuli hisoblanadi. Unda real hayotga xos vaziyatlar g‘ayrioddiy hodisalar va ramziy obrazlar bilan uyg‘unlashadi. Natijada tarixiy voqelik faqat tashqi hodisalar ketma-ketligi sifatida emas, balki inson xotirasi, madaniy tajribasi va badiiy tafakkuri bilan bog‘liq murakkab jarayon sifatida namoyon bo‘ladi.

Mif va sehrli realizmning badiiy vazifasi

Sehrli realizmda real va g‘ayrioddiy hodisalar yagona badiiy olamni tashkil etadi. Bunday tasvir usuli o‘quvchini voqelikni faqat mantiqiy izohlar orqali emas, balki ramziy va falsafiy jihatdan ham anglashga undaydi.

Mif esa insoniyatning jamoaviy xotirasi va madaniy tajribasini ifodalovchi vositadir. Mifologik obrazlar o‘tmish va bugun o‘rtasida aloqa o‘rnatib, muayyan tarixiy hodisalarga umumlashma ma’no beradi. Shu sababli mif tarixni inkor etmaydi, aksincha, uning ma’naviy va madaniy qatlamlarini ochishga yordam beradi.

“Yarim tun bolalari” romanida tarix va mif

Salmon Rushdiyning “Yarim tun bolalari” romanida tarix va shaxs taqdiri o‘zaro chambarchas bog‘langan. Asar qahramoni Saleem Sinai 1947-yil 15-avgustda, Hindiston mustaqillikka erishgan paytda tug‘iladi. Uning hayoti mamlakatning siyosiy va ijtimoiy taraqqiyoti bilan ramziy aloqada tasvirlanadi.

Saleemning boshqa bolalar bilan telepatik aloqa o‘rnata olishi romandagi muhim sehrli unsurlardan biridir. Ushbu bolalar yangi davlatning turli madaniy va ijtimoiy qatlamlarini ifodalaydi. Ularning qobiliyatlari mustaqillik bilan bog‘liq umidlarni, o‘zaro kelishmovchiliklari esa milliy birlikni ta’minlashdagi murakkabliklarni ko‘rsatadi.

Asarda tarixiy xotira ham muhim o‘rin tutadi. Saleem o‘tmishni o‘z xotiralari asosida hikoya qiladi. Shu orqali muallif tarixiy voqealar inson tomonidan turlicha anglanishi va qayta talqin qilinishi mumkinligini ko‘rsatadi. Hindistondagi siyosiy bosim va erkinliklarning cheklanishi esa mustaqillik g‘oyalari bilan keyingi siyosiy voqelik o‘rtasidagi ziddiyatlarni ochib beradi.

“Boqiy darbadar” romanida mif va falsafiy mushohada

Isajon Sultonning “Boqiy darbadar” romanini mif va tarix munosabati nuqtayi nazaridan o‘rganishda darbadarlik motivi muhim ahamiyat kasb etadi. Adabiyotda darbadar obrazi ko‘pincha insonning o‘zligini izlashi, bilimga intilishi va hayot mazmunini anglashga bo‘lgan ehtiyoji bilan bog‘lanadi.

Darbadarlikni faqat jismoniy harakat sifatida emas, balki ma’naviy izlanish ramzi sifatida ham talqin qilish mumkin. Inson o‘z hayotiy tajribasi, madaniy merosi va xotiralari orqali o‘zligini anglashga intiladi. Bunday jarayonda mifologik tasavvurlar shaxsiy kechinmalarni kengroq falsafiy mazmun bilan bog‘lashga xizmat qiladi.

Madaniy xotira ham insonning dunyoqarashi shakllanishida muhim o‘rin tutadi. Avlodlardan meros bo‘lib kelgan qadriyatlar va tasavvurlar bugungi insonning o‘tmishga munosabatiga ta’sir ko‘rsatadi. Shu jihatdan romandagi ramziy qatlamlarni inson mavjudligi, tarixiy davomiylik va hayot mazmunini izlash masalalari bilan bog‘liq holda tahlil qilish mumkin.

Qiyosiy tahlil

Ikki roman o‘rtasidagi asosiy mushtaraklik mif yordamida voqelikning oddiy tasvir doirasidan kengroq talqin qilinishida namoyon bo‘ladi. “Yarim tun bolalari” romanida sehrli unsurlar milliy tarix va siyosiy o‘zgarishlar bilan bevosita bog‘langan. “Boqiy darbadar” romanida esa darbadarlik motivi insonning ma’naviy izlanishlari va falsafiy savollarini anglash uchun ramziy imkoniyat yaratadi.

Har ikki asarda ham inson tajribasi xotira, tasavvur va madaniy qadriyatlar bilan uzviy aloqada namoyon bo‘ladi. Biroq mualliflarning yondashuvi bir xil emas: Rushdiy tarixiy-siyosiy voqelikni ko‘proq yoritadi, Isajon Sulton asarini esa falsafiy va ramziy mazmuni asosida tahlil qilish mumkin. Ushbu farqlar mifning turli adabiy muhitlarda o‘ziga xos badiiy vazifalarni bajarishini ko‘rsatadi.

Xulosa

Sehrli realizm poetikasida mif tarixiy voqelikni chuqurroq anglashga xizmat qiluvchi badiiy vositadir. Salmon Rushdiy romanida shaxs taqdiri milliy tarix bilan bog‘lanib, mustaqillikdan keyingi ziddiyatlar ramziy shaklda ifodalanadi. Isajon Sulton romanida esa darbadarlik motivi insonning o‘zligini izlashi va hayot mazmunini anglash jarayonini talqin qilish imkonini beradi.

Demak, mif va tarixning o‘zaro munosabati badiiy asarning mazmuniy imkoniyatlarini kengaytiradi. Mif tarixni inkor etmaydi, balki uning madaniy, ma’naviy va falsafiy qatlamlarini ochib beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Rushdie, S. (1981). *Midnight’s Children*. Jonathan Cape.
2. Faris, W. B. (2004). *Ordinary Enchantments: Magical Realism and the Remystification of Narrative*. Vanderbilt University Press.
3. Zamora, L. P., & Faris, W. B. (Eds.). (1995). *Magical Realism: Theory, History, Community*. Duke University Press.
4. Bhabha, H. K. (1994). *The Location of Culture*. Routledge.
5. Sulton, I. *Boqiy darbadar*. Nashr ma’lumotlari foydalanilgan nashr asosida aniqlashtiriladi.